

H ö s t t r ä f f - 2012 med medlemsföreningarna i Torsås Kustmiljögrupp

Exkursioner med stövlarna på, Sloalycke våtmark samt öringens lek i Bruatorpsån och avslutning i Båtklubbens lokaler i Bergkvara hamn, lördagen den 20 oktober 2012.

Bild. Öringen leker

Temat för Hösträffen är ”Rent vatten” med stövlarna på

Minnesanteckningar – workshops, förmiddagens program

Följer det detaljerade programmet med hålltider som utsänts med inbjudan till samtliga medlemsföreningar i Torsås Kustmiljögrupp samt till de personer och organisationer som återfinns på sekretariatets externa mailinglista. Namn anges med förnamn följt av efternamn i versal. Detaljerat program återfinns Du i slutet av minnesanteckningarna.

Samling, Båtklubbens lokaler i Bergkvara hamn

Representanter och kontaktpersoner från Gunnarstorps Miljöförening, Norragårdens Samfällighetsförening, Bergkvara Samhällsförening och Järnsida stugförening minglar runt och pratar med varandra i väntan på den abonnerade bussen som sponsrats av BergkvaraBuss.

Välkomna – Rune Fransén, ordf. i Torsås Kustmiljögrupp

Deltagarna stiger på bussen på väg mot Sloalycke våtmark och ordföranden för Torsås Kustmiljögrupp tillika medlem i Södra Ragnabo miljöförening Rune Fransén hälsar deltagarna hjärtligt välkomna. Särskilt omnämns de inbjudna gästerna Sune Axelsson (Kalmar norra miljösektion Fågelsudd, Slakmöre och Salkmöre strand), Pernilla Landin (Torsås Kommun, sekreterare i Vattenrådet och vattenprojektansvarig), Assar Johansson (entreprenör och förare av Truxormaskinen) och Stan Weyns med familj.

Rune F går igenom ”Höstträffens” program med hålltider som i år innehåller på förmiddagen rikliga tillfällen till naturupplevelser med stövlarna på för att på eftermiddagen avslutas i Båtklubbens lokaler i Bergkvara hamn. Rune F uttrycker sin glädje över att så pass många har hörsammat inbjudan från medlemsföreningarna, vikt en höstdag för kustmiljöfrågorna och deras stora betydelse för boende, sommargäster, båtfolk, turister och besökare som passerar igenom Torsås kommun. Särskilt glädjande är det att Kärrabo Kustvårdförening, ny medlem sedan våren 2012, är representerad av Rune Alexandersson, Per Aspernäs och Gunnar Larsson.

Rune F omnämner vidare att ”Höstträffen 2012” har sponsrats av BergkvaraBuss, Strandbygget Bageri och Båtklubben i Bergkvara och ser fram emot en givande halvdag tillsammans med focus lagt på dagens tema ”**Rent vatten**” och avslutar med hälsningen ”återigen välkomna”.

Pernilla Landin, vattenprojektansvarig i Torsås kommun tillika sekreterare i Vattenrådet berättar om Vattenrådets verksamhet

Under bussresan till våtmarken i Sloalycke berättar Pernilla Landin om Vattenrådets verksamhet. Broschyr om denna verksamhet delas ut till deltagarna. I Vattenrådet återfinns Torsås Kustmiljögrupp med två ordinarie representanter Rune Fransén och Pia Prestel samt personer med olika kunskaper och erfarenheter. Från den politiska sfären återfinns Håkan Algotsson som Vattenrådets ordförande, Roland Swedestam som dess vice ordförande samt Pernilla Landin som ständig sekreterare.

Den minsta gemensamma nämnaren är dock att Vattenrådets representanter på olika sätt är intresserade av vatten. Pernilla L säger ”att Vattenrådet är ett forum för information, diskussion, erfarenhetsutbyte, förståelse, nätverksbyggande och inte minst lokal förankring, genomförande av visioner och mål i handlingsplaner, konkreta åtgärder och mycket mera, vilket skapar en flexibel vattenförvaltningsstrategi”. Det gäller att få med så många som möjligt, vilket Pernilla L funderar som bäst att hitta en lösning på.

Exempel på konkreta åtgärder som Vattenrådet arbetar med framgår av den broschyr som omnämns i första stycket ovan och som finns på Kustmiljögruppens hemsida med adress <http://www.kustmiljogruppen.org/hosttraffen-2012/> av densamma framgår bl.a.

- Vattenprover för att lokalisera områden där det behövs fokuseras på vattenförbättrande åtgärder.
- Samverkan för att hitta lämpliga platser och intressenter för vattenförvaltning, exempelvis vassklippning.
- Samverkan och information genom symposier och workshops, vilket ”Vattensamling 2012” på Möre hotell den 1 juni 2012 är ett ypperligt exempel på. Klicka nedan för att läsa mer om ”Vattensamling 2012”.
<http://www.kustmiljogruppen.org/minnesanteckningar-vattensamling-2012/>
- Vattendragsvandringar

- Proppning av diken för att behålla vattnet längre tid i skogsbestånd
- Biotopvård

Större projekt kräver alltid Länsstyrelsens godkännande och ger en längre tidsutdräkt innan godkännande kan erhållas samt kräver en större administrativ insats av den sökande. Från idéer till genomförande tar minst ett till två år.

Pernilla L lyfter fram fyra exempel på konkreta åtgärder vad avser Grisbäcken, som Vattenrådets arbetsgrupp varit delaktiga i då det avser vattenförvaltning.

- **Sloalycke**, som återfinns på dagens program och som är nästa anhalt, i form av en våtmark, ett översvänningsområde med fisklekplats. Stan Weyns skriver i kommunens samråd till Kustmiljögruppen 2011-12-12 att åtgärderna ger förbättringar vad avser vattenkvalité och strukturkvalité (bäckens miljökvalité som livsmiljö för djur och växter) samt att åtgärderna är avgörande för den biologiska mångfalden i vattnet. Syftet är därför att indirekt förbättra livsförhållanden för fauna och flora i Grisbäcken genom flödesutjämning, näringsreduktion, näringsrening, sedimentavskiljning och fiskevård (reproduktionsplats för gädda).
- **Sandlycke**, våtmark och fisklekplats vars syfte är näringsreduktion, sedimentavskiljning och fiskevård.
- **Torestorp**, sedimentfälla, meandring (slingrande förlopp), översvänningszon, översilning, översvänningsvåtmark och fisklekplats, vars syfte är sedimentavskiljning, näringsrening, flödesutjämning och fiskevård (reproduktionsplats för öring).
- **Skorrö**, Skogsvåtmark, översvänningsvåtmark i skog samt fisklekplats, vars syfte är flödesutjämning, sedimentavskiljning, näringsrening och fiskevård (reproduktionsplats för öring).

Pernilla L nämner ett exempel på konkreta åtgärder i Bruatorpsån, som Vattenrådet varit delaktiga i.

- **Kalkning** av diken som mynnar ut i Grisbäcken och Bruatorpsån, vars syfte är näringsrening.

Samtliga vidtagna åtgärder har enligt Pernilla L påverkat Grisbäckens och Bruatorpsåns vattenkvalitet positivt. Se första punktmarkeringen ovan vad avser syftet och målet med vidtagna åtgärder.

Ytterligare exempel är biotopvård i Bruatorpsån, som finns beskrivet på sidan??? i dessa minnesanteckningar och som ingick som en programpunkt för "Höstträffens" deltagare.

Pernilla L avslutar med uppmaningen till deltagarna ” att många kan göra lite” och Kustmiljögruppens sekretariat tillägger ”att då åstadkoms en kaskadeffekt, vilket potentierar resultatet av de uppsatta målen”.

Pernilla Landin, vattenprojektansvarig i Torsås kommun tillika sekreterare i Vattenrådet berättar på plats om Sloalycke våtmark och dess betydelse för rent vatten.

Vi har nu kommit fram till Sloalycke med bussen och deltagarna beger sig på led till det första stoppet som är en sedimentfälla. Se kartskiss över området som återfinns som bilaga till minnesanteckningarna. Klicka här <http://www.kustmiljogruppen.org/hosttraffen-2012/>.

Pernilla L berättar att området för Sloalycke våtmark berör en markägare. Markägare är Kent Nilsson, som för övrigt deltar och berättar om sin syn på projektet och delger deltagarna sina erfarenheter av detsamma. Kommunen har via dess Vattenråd och MOMENT-projektet tagit initiativ till vad som kan göras för att förbättra vattenkvalité, vattenstruktur och reproduktionsmöjligheter för främst gädda enligt EU:s vattendirektiv om god ekologisk status fram till 2021 och därmed motverka den dåliga status/vattenklassning som Grisbäcken har. Grisbäcken har samma klassning utmed hela vattendraget till mynningen i Kalmarsund, som är slutstation. Detsamma gäller för Brömsebäcken. Bruatorpsån är indelad i 12 delar, där respektive del har klassats.

Kent Nilssons medverkan i detta projekt är ett mycket bra exempel på en markägare som förstår betydelsen av god vattenförvaltning som berör Grisbäcken.

Pernilla L delar ut en broschyr/informationsfolder med rubriken ”Vattenförvaltning i Grisbäcken – beskrivning av åtgärder 2011-2012 och framhåller vikten av att för att lyckas med denna typ av åtgärder, så krävs det en god planering, markägare som är intresserade och som vill släppa till mark för åtgärderna samt inte minst en bra finansiering för genomförandet. Klicka här för att läsa broschyren <http://www.kustmiljogruppen.org/hosttraffen-2012/>.

Den första delen av projektet omfattar totalt nio åtgärder som skall genomföras och är bl.a. våtmarksanläggningar, sedimentfällor, översvåmningszoner, fiskevårdande åtgärder samt återställning av Grisbäckens naturliga förlopp.

Pernilla L berättar vidare att det finns gott om fisk såsom id/ort, mört och gädda nedströms våtmarken i Grisbäcken.

Sedimentfällan har till uppgift att fånga upp den fosfor (P) via sedimentation som läcker från omgivande jordbruks- och skogsmark från det dike som finns utritat på kartskissen för Sloalycke våtmark. Sedimentfällan har ett djup av ca 150 cm och beroende på läckaget måste den maskinellt saneras vart tredje till femte år. Assar Johansson, förare av Truxormaskinen, frågar om den sedimentpump som kommunen har tankar kring att inköpa, kan användas för att sanera sedimentfällan? Svaret från Pernilla L blir jakande.

I likhet med alla projekt av detta slag krävs det en skötselplan som markägaren/markägarna har ansvar för och för vilken ersättning kan utgå. Denna skötselplan omfattar förutom sedimentfällan givetvis även våtmarken och fiskelekplatsen.

Provtagning före och efter sedimentfällan sker enligt en uppgjord plan. Det bör tilläggas att mängden fosfor (P) vid etablering av sedimentfällan kan vara högre efter än före inloppet under en begränsad tid tills det uppkommer ett jämviktsförhållande.

Eftersom sedimentfällan är nyanlagd har det ännu inte hunnit komma någon växtlighet på den slänt som omger fällan. Växtlighet i sig är bra, då den bidrar till att ta omhand de näringsalter som finns och därmed minskar övergödningen. Växtligheten måste tas omhand, klippas och skördas för att näringsämnen inte på nytt skall frigöras till vattnet. Det sker med fyra till sju års intervall. Växer det mer än så är detta ett tecken på att de vidtagna åtgärderna var lokaliserat till rätt ställe, säger Pernilla Landin.

Vi vandrar vidare och kommer fram till...

Våtmarken som har ett djup av 40 till 90 cm. Vattendjupet i våtmarken kan regleras dels via en stenbädd och dels via en s.k. ”munk”, ett rör på 800 mm som fungerar som ett bräddavlopp när vattennivåerna stiger i Grisbäcken. Våtmarken har inga djupa partier, men den lugna vattenspegeln med sin placering mitt ute i jordbruksmarken utgör en mäktig och vacker synupplevelse på lämpligt avstånd från Grisbäckens mynning i Kalmarsund.

Våtmarkens nytta och uppgift är att minska övergödningen genom att reducera mängderna av närsalter i vattnet samt att fungera som magasin under de torra månaderna av året och när flödena är som störst som vattenregulator under höst och vintermånaderna. Det är viktigt säger Pernilla L, att det hela tiden finns och står vatten i våtmarken för att den skall fungera som vattenregulator för fågel, fisk, groda, vattenspegel och inte minst ”viltvatten” för mindre eller större däggdjur och bildar därmed en oas för dessa.

Våtmarken är alltid en säker åtgärd att ta till för att minska läckaget av närsalter och reducera övergödning i vattendrag, vilket provtagning efter en tids etablering ger stöd för genom att mängden närsalter är mindre efter än före våtmarken i strömfårans riktning mot havet och Kalmarsund.

Målsättningen med Sloalycke våtmark är att reducera/spara läckaget av närsalter med 8 kg fosfor (P) samt 170 kg kväve (N) till Grisbäcken. Den genomsnittliga besparingen av kväve (N) per 1 ha våtmark är 200 kg.

När vi tittar på våtmarken kan deltagarna se att det ännu inte hunnit komma någon växtlighet på den slänt som omger våtmarken. Växtligheten i sig är bra, såsom vass och kaveldun, då den bidrar till att ta omhand de näringsalter som finns och därmed minskar övergödningen. Växtligheten måste tas omhand, klippas, skördas för att näringsämnen inte på nytt skall frigöras till vattnet. Dock får det inte växa några träd i eller runt den absoluta närheten till våtmarken, då rötterna förstör våtmarkens kanter. Assar Johansson med sin Truxormaskin har även här möjlighet att hjälpa till med att skörda växtlighet inom våtmarken.

På en direkt fråga om hur mycket Sloalycke våtmark har kostat, svarar Pernilla L att det rör sig om ca 250 000 kr och måste därför betraktas som ganska billigt för ett så omfattande vattenförvaltningsprojekt. Det är främst schaktningsarbetet som kostar pengar.

Vi vandrar vidare och kommer fram till...

Översvänningsområdet, fisklekplatsen som har ett djup av 40 till 150 cm där det är tänkt att stå vatten hela tiden och vars vattendjup inte kan regleras. I översvänningsområdet flyter vattnet betydligt långsammare vilket är en förutsättning för att naturen skall kunna omvandla kväve (N) till luftkväve (N₂). Översvänningsområdet utgör lekplats för gädda, som med sin sötvattenuppväxt till lämplig storlek klarar sig mycket bra innan de vandrar ut i Kalmarsund. Översvänningsområdet i Sloalycke bidrar till målsättningen att få gäddan steg för steg högre upp i Grisbäckens vattensystem för reproduktion och tillväxt.

Översvänningsområdet som tillika är lekplats för fisk är utformat på ett sådant sätt att det innehåller sten, lekgrus och död ved, vilket skapar naturliga områden för reproduktion och platser för att gömma sig på. Även inom översvänningsområdet finns det ännu inte någon nämnvärd växtlighet. Den mest gynnsamma växtligheten för gäddans ägg är tåtel och andra gräsväxter. Gäddor som växer upp i sötvatten klarar sig mycket bättre när de vandrar ut i Kalmarsund då har de uppnått en sådan storlek, kraft och vitalitet att de inte blir lätta offer för ”spiggen”.

Kossor betar kaveldun och vass och får äter den växtlighet som korna inte äter. Precis som gäller för våtmarken i sin helhet så måste växtligheten upp på något sätt från översvänningsområdet, om inte den tas omhand av växtätande idisslare.

Inom översvänningsområdet, i dess periferi, finns det höga träd som ger effektiv skugga mot solen varma sommar dagar. På den plats där vi står kommer det under delar av året med höga flöden i Grisbäcken vara omöjligt att stå, då det är översvämmat. Detta innebär med andra ord att stora delar av det närliggande området runt omkring deltagarna utgörs av en översvänningszon och fungerar då tillika som ett vattenmagasin. Orsaken till de stora flödena under året beror delvis på de aktiva åtgärder som de agrara näringarna vidtagit genom utdikning och sjösänkningar under efterkrigstiden. Pernilla uppger att Grisbäcken lite längre uppströms än där deltagarna står har ett djup på inte mindre än 3 meter.

Rune F sammanfattar besöket på våtmarken i Sloalycke väl, när han säger att Torsås Kustmiljögrupp måste lyfta blickarna mer inåt och mot land, se helheten och inte enbart fokusera på kustmiljön. Helheten kräver att olika typer av vattenförvaltande åtgärder måste ske uppströms vattendragen i kommunen för att när vattnet via de vattenförande systemen slutligen når havet, Kalmarsund, skall det uppfylla EU:s vattendirektiv om god ekologisk status. Vi stiger in i bussen där deltagarna bjuds på svenska äpplen och päron.

Pernilla Landin, vattenprojektansvarig i Torsås kommun tillika sekreterare i Vattenrådet tar oss med till Brandstation i Söderåkra för att se havsöringen leka

Vi anländer till Brandstation i Söderåkra där Pernilla L uppmanar deltagarna att se om vi i Bruatorpsåns strömmande vatten kan se öringens ryggenor. Detta är det klassiska kännetecknet för att det dels finns havsöring som vandrat upp i ån, dels att det är lektid med rätt vattentemperatur.

Pernilla L berättar och visar oss bilder både på havs- och bäcköring.

Havsöringen är en vandringsfisk, en laxfisk som är mycket större och mindre färgglad än bäcköringen. Havsöringen leker i november i Bruatorpsån och vandrar upp i ån från Kalmarsund och måste på sin väg uppströms passera ett antal hinder bl.a. vattenregleringen vid Åd. Rommen skall ligga i 60 graddagar vid 4 grader C för att i februari/mars finnas som yngel. I allmänhet stannar havsöringen uppströms 2 år för att växa till sig, innan den vandrar ut i Kalmar sund för att bli könsmogen och återvända till samma plats i Bruatorpsån för sin lek. Detta gäller generation efter generation. På något sätt blir därför havsöringen och dess avkomma mantalsskrivna livet ut i Bruatorpsån oavsett var den än befinner sig. Allt kan hända på någon vecka säger Pernilla, där mycket beror på vattentemperaturen. Efter sin lek vandrar havsöringen ut igen till Kalmarsund.

Stora vattenflöden med mycket sediment är därför rent förkastligt, då ynglen kvävs av sedimenten och mycket lätt spolats ut i Kalmarsund av de strömmande vattenmassorna, där de om de överlever, är helt försvarslösa. Detta skedde i november 2010 i Bruatorpsån i samband med det kraftiga regnet.

Pernilla L inbjuder deltagarna till ”lekvandring” onsdagen den 31 oktober 2012, kl. 18.00 till ca 19.00 i Bruatorpsån. Vi träffas vid pumpstationen som ligger till vänster om vägen ett par hundra meter efter att man svängt av från Söderåkra mot Djursvik, innan man kör under E:22. Ta med ficklampa.

Förekomsten av havsöring i åar och bäckar beror givetvis på vattnets kvalité och förekomsten av vandringshinder. Havsöringen vandrar så långt upp i Bruatorpsån som till Kvilla och Valdermarsgöl.

Bäcköringen är mindre än havsöringen, mera färgglad och återfinns på ett och samma vattenområde hela livet från rom till yngel till könsmognad till lek.

Pernilla L tillägger att gäddan betar sig på samma sätt som havsöringen, genom att ta sig tillbaka till samma område som den levde som yngel i, men där skillnaden ligger i att gäddan lägger sin rom i stillastående vatten, havsöringen däremot i cirkulerande vatten.

Pernilla Landin, vattenprojektansvarig i Torsås kommun tillika sekreterare i Vattenrådet tar oss med till pumpstation i Söderåkra på väg mot Djursvik för att se havsöringen leka

Vi fortsätter vidare med buss till pumpstation som ligger till vänster om vägen ett par hundra meter efter att man svängt av från Söderåkra mot Djursvik, innan man kör under E:22-an.

Vi besöker den plats som Pernilla L den 25 augusti 2012 inbjöd alla intresserade till, för att i praktiken lära sig något om biotopvård. Platsen är mycket väl vald och deltagarna kan vid ankomsten se att det ligger en resterande hög av det stenmaterial i varierande storlek mellan 20-150 mm som lades ut i Bruatorpsån den 25 augusti. Stenmaterialet bildar en grusgördel av varierande storlek på botten där öringen kan lägga sin rom. Vid vårt besök den 20 oktober är det förhållandevis högt strömmande vatten i Bruatorpsån, varför det är svårt att se de åtgärder i praktiken som vidtagits.

Pernilla L berättar att i aktiv biotopvård ingår även att lägga ut större stenar samt död ved.

Sten i olika storlekar bidrar till varierande bottensubstrat och skapar olika typer av ståndplatser för smådjur och fisk i olika stadier. Genererar de strömvirvlar med rätt hastighet som öringen föredrar samt ger skydd på läsidan nedströms ån, där vattnet strömmar lugnare.

Den döda veden skapar gömställen, bromsar upp flödet i ån och bidrar därmed till självrening av vattnet. Detta ger livsmiljöer för mindre djur samt är utmärkta platser för insekter som i sin tur äts av de mindre fiskarna.

Träd och buskar stabiliserar kanterna, motverkar ras och ger beskuggning genom en tät kantzön, även om det är till nackdel för ”fiskfolket” med sina spön. Träden och buskarna tar även upp näring från omgivande mark. Dess löv ger mat åt insekter och därmed åt fisken i ån.

Genom en aktiv biotopvård, som ständigt måste underhållas och förnyas, skapas mycket goda förutsättningar för ståndplatser för smådjur och fisk, lekområden för öring, bättre vattenkvalité, bättre bottenstruktur och därmed ökad biologisk mångfald.

Vid några tillfällen kan deltagarna se rygghenan på en havsöring som är på väg uppströms i Bruatorpsån. Dessa iakttagelser ger stöd för att havsöringen nu är på väg upp i Bruatorpsån, vilket i sin tur tyder på att vattentemperaturen är rätt och att vattenkvalitén är hyfsat god.

Biotopvård kräver alltid tillstånd från såväl Länsstyrelsen, då det är att betrakta som vatten verksamhet, såväl som av markägare och fiskerättsinnehavare.

Biotopvården i Bruatorpsån har nått ut till över 100 personer berättar Pernilla L som på ett eller annat sätt deltagit i projektet. Samtliga nior i Torsås kommun har aktivt deltagit inom ramen för de naturorienterade ämnena.

Den beräknade kostnaden uppgår till 40 000 kr.

Efter en intressant förmiddag med stövlarna på ute i verkligheten återvänder deltagarna till en väntande förtäring i Båtklubbens lokal i Bergkvara hamn.